

LIBRIS

We know
books

Emanuel Copilaș

**[O]poziții. Lecturi politice
în vremuri depolitizate**

Prefață de Claude Karnoouh

Alexandria
Publishing House

Cuprins

Despre binefacerile criticii în limitele rațiunii practice	7
Introducere	17
Teologie politică	21
Creștinarea Imperiului Roman. Un proces cu fațete multiple	23
De la antichitate la modernitate.	
O lectură paulină.....	28
Militantism creștin și nu numai: Sfântul Pavel și radicalitatea	
evenimentială a universalului.....	33
Restul mesianic. Elemente pentru o ontologie politică	
paulină.....	44
Exodul ca model al revoluției laice.....	48
Perspective teologice asupra filosofiei istoriei	55
Teologia politică a calvinismului.....	63
Teologie și filosofie: apocaliptica revoluției	71
Un altfel de radical. Condiția sectantului	
în Uniunea Sovietică	75
Mai există o dimensiune religioasă a proiectului european?.....	82
Filosofie politică	87
Ideologia reabilitată sau șansele liberalismului matur	
în mediul intelectual românesc.....	89
Despre actualitatea liberalismului. Recuperări	
ideologice și perspective practice.....	95
Între iluminism și postfascism: mai poate exista	
o Europă a cetățenilor?	100
Modernitatea ca nihilism? O diagnoză critică	
a <i>Zeitgeist</i> -ului.....	109
Genealogii ale modernității. O critică filosofico-politică	113
Tot mai puțină modernitate, tot mai mult capitalism.	
O punere în problemă a postcomunismului	121
Antonio Gramsci, un comunist insolit.....	127
Discipolul rebel. Antonio Gramsci despre filosofia	
politică a lui Benedetto Croce.....	130
Utopiile politice și eficiența democratică.	
O contradicție apriorică?	138

Ultimul șoc cultural. Confesiunile unui antropolog	
îndrăgostit	142
A norma sau a deconstrui? Polemici feministe	147
Drepturile omului. Originile și perspectivele	
unei ideologii contemporane	156
Filosofia ca luptă de clasă. Pentru un nou materialism	161
Guvernamentalitatea (neoliberală). Despre actualitatea	
și actualizările unui concept foucaultian	170
Iluminisme.....	177
Inconsecvențe ale filosofiei istoriei	181
Instituirea teleologică a socialului. Premise și categorii.....	186
Liberalismul. Doar politic?	196
Martin Heidegger, un prestidigitator filosofic?.....	202
Marxismul occidental: surse hegeliene, derive leniniste.....	209
O tipologie a autorității.....	218
Paradigma cosmopolită: o introducere.....	221
Politica în epoca tehnicii. Investigații filosofice	225
Sfârșitul istoriei se amână. O radiografie	
a postcomunismului	233
Solidaritate și demnitate. Noi dezbateri asupra	
dreptății sociale	241
Timp și revoluție	246
Tirania politică în dezbateri	250
Economie politică	255
Genealogia economiei politice moderne	257
Muncă, valoare, marfă, capital.....	261
Noi dezbateri asupra emergenței și dezvoltării	
capitalismului	267
Istorie politică	277
Noul imperialism soft. China lui	
Henry Kissinger	279
Sub sau deasupra vremurilor? Ion Ianoși, politică	
și cultură	285
Monarhia română la 150 de ani.....	289
Modernizarea României. O perspectivă postlovinesciană	293
Gramsci și Risorgimento	298
De la banditul anti-sistem la banditul sistem.	

O antropologie socială.....	302
De la absolutism la iluminism: geneza lumii burgheze.....	307
Despre naționalism și reziliența acestuia	313
Încă odată despre tensiunile și convergențele dintre memorie și istorie	317
Interbelicul. Noi deschideri	325
România antonesciană. Naționalism, rasism, oportunism, genocid	338
Țara și căpitanul: activism și propagandă politică legionară în România interbelică	343
Tineretul interbelic. O istorie sociologică	348
Germanii autodistrugerii? Intruziuni ale capitalismului în societatea socialistă multilateral dezvoltată.....	352
O antropologie istorică a colectivizării.....	358
Strania istoriografie a comunismului românesc?.....	364
Actualitate politică.....	375
Forme ale indezirabilului: despre maidanezi, vagabonzi și ideologiile drepturilor animalelor	377
De la criză umanitară la criză politică: proiectul european la răscruce	382
Istoria ca tribunal și viitorul ca posibilitate: ce facem cu statalitatea incertă a Republicii Moldova?.....	386
De la plan la clan: Republica Moldova după un sfert de veac de tranziție	390
Note despre politică, religie și societate din perspectiva dreptului public.....	394
România politică. O perspectivă de dreapta.....	398
Democrație și cultură politică. O relație problematică	403
Europa 2014-2016. O retrospectivă politică.....	406
În căutarea unei construcții politice pentru musulmanii din Franța	410
Economie, politică, religie. Cazul Charlie Hebdo.....	414
Adevărata idee care ne sucește mințile.....	423
Cum se poartă un dialog critic.....	428
Brexit. Ce a fost și ce rămâne.....	435
Concluzii provizorii: secolul orientalismului?	
O perspectivă hegeliană	440

Creștinarea Imperiului Roman. Un proces cu fațete multiple

Paul Veyne, *Când lumea noastră a devenit creștină
(312-394)*, traducere de Claudiu Gaiu, Editura
Tact, Cluj-Napoca, 2010

Creștinismul a devenit una dintre religiile oficiale ale Imperiului Roman atunci când Constantin, unul dintre cei patru co-împărați ai acestuia a reușit să învingă un al cincilea rival, Maxențiu, în urma unui vis în care zeul creștinilor îi garanta succesul în cazul în care se convertea. Obținând victoria, Constantin se transformă într-un creștin convins; în anul următor, 313, noua religie, deja recunoscută tacit în cadrul imperiului, devine oficială.

Gestul lui Constantin a fost unul deosebit de îndrăzneț; doar cinci, maxim zece procente din populația imperiului era creștină. Pentru a evita eventualele tensiuni sociale, într-un context politic și militar la rândul său instabil, împăratul face un gest pragmatic, permițând cultelor păgâne să își desfășoare activitatea în continuare. Astfel, pentru majoritatea populației imperiului, noua religie a împăratului nu părea mai mult decât un capriciu personal și în cele din urmă nesemnificativ. Chiar dacă împăratul nu rata nicio ocazie pentru a sublinia public falsitatea și ipocrizia păgânismului, adepții vechii religii nu au fost persecutați, nici măcar cei de rang înalt. În 324, când Constantin reușește să reîntrească imperiul sub sceptrul său, creștinismul primește un nou imbold. Chiar dacă, așa

cum am menționat deja, majoritatea populației, păgână, nu a resimțit în mod semnificativ turnura religioasă, schimbarea era totuși importantă: păgânismul luase locul creștinismului ca religie tolerată.

Constantin nu a trecut la creștinism datorită unui calcul „ideologic”, pentru a obține avantaje politice, consideră Paul Veyne. O personalitate dinamică, activă, inovatoare, împăratul s-a simțit atras de compatibilitatea noii religii cu felul său de a fi, de fervoarea și de obstinția prin care creștinii se puneau permanent la dispoziția Dumnezeului lor cu un zel optimist nemaiîntâlnit până atunci: „Constantin nu a adoptat creștinismul în virtutea unui calcul realist ci, fără a-și calcula șansele, a simțit în noua religie, respinsă de nouă zecimi din supușii săi, un dinamism înrudit puternicei sale personalități. Nu este vorba aici de o subtilitate vană, experiența o dovedește: adesea un ambițios, dacă vede mai departe de simplii ariviști, calculează mai puțin raporturile de forță și șansele de succes ale unui partid, cât se simte atras de dinamismul unei avangarde, de puternica sa mașinărie, de organizarea ei” (p. 87). Formalismul și pragmatismul păgân, invocarea și proslăvirea zeilor doar în momente de necesitate și doar în urma unor calcule, a unor negocieri, contrastează profund cu noua religie bazată pe o comunicare permanentă între credincioși și divinitate, accentul căzând pe satisfacția acesteia din urmă: „un păgân era mulțumit de zeii săi dacă le obținuse ajutorul prin rugăciunile și jurămintele sale, pe când un creștin făcea mai degrabă în așa fel încât Dumnezeul său să fie mulțumit de el” (p. 22). În plus, creștinismul era asociat cu o nouă formă de prestigiu social, începând să fie considerat un semn de „civilizație”. Multe căpetenii germane s-au convertit doar din infațurare, pentru a-și reconfirma statutul de superioritate în rân-

dul supușilor și pe cel de respectabilitate în relația cu Roma.

Succesul creștinismului în secolul IV a fost un proces conjunctural și surprinzător de ușor reversibil. În 361, Iulian Apostatul, ultimul împărat roman păgân, care abandonase creștinismul un deceniu mai devreme, îl detronează pe Constanțiu al II-lea, fiul primului împărat roman creștin. Spre deosebire de tatăl său, care a tolerat păgânismul, Constanțiu al II-lea a persecutat dur vechea religie: a închis numeroase temple, respectiv a interzis uciderea animalelor și practicile magice pentru omagierea zeilor păgâni. Victoria lui Iulian Apostatul nu a întâmpinat o opoziție notabilă din partea elitei creștine. La moartea sa, doi ani mai târziu, tronul imperiului a revenit, în urma negocierilor între cele două facțiuni militare principale, lui Iovian, succedat în scurt timp de Valentinian. Inițial tronul îi fusese propus lui Sallustius, un colaborator al lui Iulian, care l-a refuzat. Religia nu a contat deloc în această ecuație politică. Criteriile după care s-a făcut selecția au fost „oportunitatea, urgența, interesul personal sau corporativ, talentul sau maleabilitatea candidaților” (p. 124).

Un alt moment important și de această dată decisiv pentru soarta creștinismului l-a reprezentat războiul religios din 394. Aflată în degringoladă politică și militară, partea de apus a imperiului, nedivizat oficial decât în 395, recurgea tot mai des la lideri germani pentru a-și asigura stabilitatea și efectivele militare. Pe cale de consecință, puterea și ambițiile căpeteniilor germane vor crește. Fiind barbari și neavând dreptul de a ocupa ei înșiși tronul, aceștia vor încerca să impună protejați care le serveau cel mai bine interesele. Așa a procedat Arbogast, care urmărea restaurarea păgânismului în imperiu cu ajutorul Senatului și care era nemulțumit de decizia din 392 a împăratului părții răsăritene a imperiului, Teodosie, care interzisese oficial orice cult și practică religioasă păgână.

Protejatul lui Arbogast, Eugen, nu a fost recunoscut de către Teodosie ca împărat roman pentru partea de apus a imperiului. Conflictul, politic și religios deopotrivă, a fost soluționat pe cale militară: Teodosie a învins, creștinismul devenind, la sfârșitul secolului IV, unica religie acceptată în cadrul întregului Imperiu Roman. Chiar dacă, neoficial, căpeteniile germane au continuat să exercite de facto puterea în partea de apus a imperiului, nu au mai contestat creștinismul și nu au mai numit împărați fără consimțământul Bizanțului.

Va mai dura însă cel puțin două secole până la creștinarea integrală a tuturor cetățenilor romani, mai ales în mediul rural. Acest proces nu a avut loc „printr-o infinitate de convertiri individuale, cu/prin impregnarea progresivă a populației încadrate” (p. 131). Indirect, cu alte cuvinte, prin influența difuză și în același timp inevitabilă a obiceiurilor cotidiene. Ca fenomen cultural și social, creștinismul a contribuit indiscutabil la identitatea europeană contemporană. Dar, susține Veyne, nu Europa este neapărat creștină, ci mai degrabă creștinismul este european, fiind inspirat astăzi de valori laice, iluministe și umaniste. Încă de la apariția sa, creștinismul a absorbit numeroase elemente din mediul social și intelectual în care exercita; departe de a se impune, el s-a „impregnat”, pentru a folosi termenul autorului, prin intermediul practicilor cotidiene și mai puțin prin coerciție, chiar dacă, la nivel oficial, s-au luat și astfel de măsuri pentru a-l promova. Epoca romantică a sectelor creștine radicale și izolaționiste din primele secole ale erei noastre a lăsat treptat locul unui status-quo creștin, a cărui putere de seducție s-a bazat, dincolo de susținerea politică neșperată și cu totul aleatorie, pe dinamismul și optimismul său tonic, pe crearea unei atmosfere sociale coerente și pe perspectivele promițătoare la care putea avea acces oricine, indiferent

de statutul său social.

Dincolo de toate acestea, creștinarea lumii se datorează în primul rând personalității puternice a împăratului Constantin. Decizia sa de a se converti a introdus o ruptură radicală în istoria lumii, ruptură ale cărei consecințe sunt departe de a se fi epuizat: „Prin Constantin singur, istoria universală s-a răsturnat, deoarece Constantin a fost un revoluționar mișcat de o mare utopie și convins că un rol imens îi era rezervat în economia milenară a Mântuirii. Dar și pentru că acest revoluționar a fost un mare împărat, un realist care avea simțul posibilului și al imposibilului” (p. 145).